

"על המשמר" – אנטומיה של עתון מפלגתי

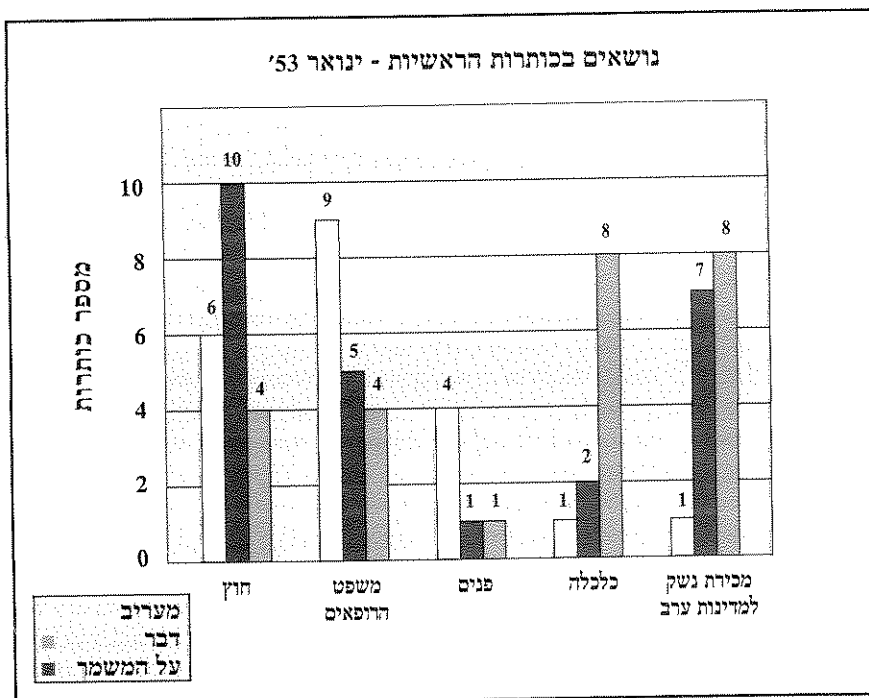
יריב צפתי

למניעת זרם הפליטים למערבה"; "נפתח השלב המכריע בשיחות על עתיד סודאן"; וכדומה.

על המשמר מעדיף להמעיט בעיסוק בנושא משפט הרופאים (האשמת רופאים יהודים בניסיון לחסל מנהיגים סובייטים - שהתבררה מאוחר יותר כעלילת-שווא), הבולט כל כך בעתונים האחרים ולהצניעו, עד כמה שניתן, עקב המבוכה הרבה שהנושא גרם למפ"ם. מעריב היה היחיד שהתפנה לעיסוק בנושאים "ממלכתיים", מנותקים לכאורה מהקשרים אידאולוגיים בכותרת הראשית - "גשמי ברכה פקדו את הדרום"; "מכונית ראשונה עברה בכביש סדום".⁶ זאת לעומת על המשמר, שגם כאשר התפנה לעיסוק בנושאי פנים שאינם כלכליים, הוא בחר בנושאים בעלי קונוטציה מפלגתית ומשמעות פוליטית ברורה: "מכשיר האונה אלחוטי נתגלה בחדרו של חבר הכנסת מאיר יערי".⁷

נושא נוסף שהודגש בעל המשמר הוא מכירת נשק בריטי למדינות ערב -

תרשים 1 – נושאים בכותרת

על המשמר (במקור משמר), הופיע לראשונה כעתון השומר הצעיר ב-30 ביולי 1943. קדם לו ככלי ביטוי תנועתי השבועון השומר הצעיר. הסיבה העיקרית להקמתו הייתה התחושה שעתון הסתדרות, דבר, מילא תפקיד של שופר מפא"י ודעותיה בלבד. הד לתחושה זו נמצא ביומנו של מנהיג השומר הצעיר, מאיר יערי. לקראת המועצה בה הוחלט על הקמת העתון: "...עתון דבר חדל מוּמַן לשמש אכסניה לאופוזיציה בהסתדרות. הוא משמש שופר פוליטי וכלי מבטא רוחני של הכיוון השליט במפלגת הרוב... המלחמה הפוליטית שלנו תובעת לעצמה מסילה ללבבות. תנועה השואפת להצמד אל ההמונים מוכרחה לשאת את דברה יום-יום."⁸

הקמתו של על המשמר לא נבעה מתוך אינטרס כלכלי. מראשיתו הוגדר כעתון מפלגתי.

כיצד פעל על המשמר כעתון מפלגתי? האם מילא את השליחות שהציב לו יערי ב-1943? כיצד התבטאה זיקתו למפלגה? וכיצד זיקה זו השפיעה על זהותו? נעקוב אחר שאלות אלו תוך התבססות על מקורות מארכיון העתון, ביוגרפיות של עתונאים והקטסט העתונאי.

הקטסט בעתון המפלגתי

נגסה תחילה להתמודד עם השאלה בדבר השוני של הקטסט בעתון המפלגתי בהשוואה לעתון מסחרי. כדי לענות על שאלה זו ערכנו השוואה בין על המשמר, מעריב ודבר. בשנת 1953 בדקנו 26 גיליונות של העתונים, בחודש ינואר, ובנוסף ערכנו מעקב מדגמי אחר שלושת העתונים בצורה מסודרת פחות לאורך שנות ה-50 וה-60. למרות שנמצאו הבדלים בפורמט - בין היתר היקף כותרות גדול יותר וכותרות ארוכות יותר בעל המשמר, עיקר ההבדלים בין העתונים נמצא ברמת התוכן: העתונים מציגים סדר יום שונה, מסקרים ימי חג לאומיים ואידאולוגיים ומאבקים פוליטיים פנימיים ובין-לאומיים בצורה שונה ו"וצרים" בכך מציאות שונה.

תרשים 1 מתאר את התפלגות הכותרות הראשיות בחודש שנבדק לפי נושאים. העתונים מציגים סדר יום שונה. רק בשניים מ-26 הימים שהשוונו מציגים כל שלושת העתונים אותו נושא בכותרתם הראשית.⁹ על המשמר בוחר להדגיש את נושאי הכלכלה בכותרות כגון "יועלו המחירים, יתייקרו השרותים. תעוכב משכורות עובדי המדינה"; "מדיניות הממשלה מכוונת ליצירה מלאכותית של אבטלה"; ועוד. דבר מעדיף לברוח מהכלכלה המציקה לנושאי חוץ: "צעדים נמרצים של שלטונות גרמניה

נושא שהתאים לקו האנטי מערבי והפרו סובייטי של המפלגה. גם משפטם של בני הזוג רוזנברג בארצות הברית (יהודים שהואשמו במסירת סודות הגרעין לברית המועצות),¹⁰ הועלה בכותרות הראשיות של העתון וכמעט שלא הוזכר בדבר. גם כאן מדובר בהעלאת נושא "נוח" מבחינה פוליטית למפלגה הפרו סובייטית, משום שהעיסוק בו איזן, לפחות הלוקית, את העיסוק במשפטי הראווה של יהודים שהואשמו בריגול בגוש המזרחי.

העיסוק בנושאים כלכליים בלט לא רק בכותרותיו הראשיות של העתון, אלא גם ביתר הכותרות. ניתן לומר שהנושא הכלכלי-הברתי תפס כמהצית מהידיעות ולעתים אף למעלה ממהצית השטח בעמוד הראשון, ולעתים גם בעמוד האחרון. כך גיליון ה-17.3.53 נשא את הכותרת: "מ. בנטוב: התקציב החדש מגביר שעבוד כלפי חוץ וניצול כלפי פנים". כותרות כלכליות נוספות בעמוד הראשון באותו יום: "משלחת מובטלים התייצבה במשרד החוץ"; "פועלי ירושלים תובעים תעסוקה"; "24,500 מובטלים נרשמו בלשכות העבודה"; "1000 מחוסרי עבודה ב-4 מעברות", ועוד. העמוד הראשון של דבר מאותו היום כלל כותרת כלכלית אחת בלבד שנגעה לדיוני התקציב.

דרך נוספת לעמוד על הבדלים בתכני העיתונים היא להשוות בין טורי המערכת. מאמרי המערכת בעל המשמר הרבו לעסוק בנושאים פנימיים. כמעט כולם תקפו באותה עת את הממשלה בראשות מפא"י. טור המערכת על המשמר תקף את מפא"י, אך לא אחת נאלץ להגיב. טורי המערכת של שלושת העיתונים ניהלו ביניהם ויכוחים ועימותים פוליטיים. דוגמה בולטת היא תגובת על המשמר להודעה על משפט הרופאים. טורי המערכת של מעריב ושל דבר הגיבו על ההודעה הרוסית על מצעד הרופאים היהודים במילים חריפות ובהאשמות קשות,¹¹ לרבות קריאה להצלת שני מיליון יהודי ברית המועצות והטפה למפ"ם לזנוח את הסטליניזם. אך באותו יום לא הופיעה כלל תגובת על המשמר לידעה. רק למחרת, לאחר התקפות העיתונות בארץ על ברית המועצות, מפ"ם ומק"י (המפלגה הקומוניסטית הישראלית), הופיעה תגובת על המשמר: "...אנו דוחים את העלילה הנחפזת, כאילו משמש משפט הרופאים סימן למפנה פטלי ביחס של עולם המהפכה לעם היהודי..."¹² עוד באותו יום הגיב מעריב, שהופיע בצהריים: "48 שעות דנו מערכת על המשמר והוועדה המרכזת של מפ"ם כדי לקבוע אם ההודעה הסובייטית על 'קשר הרופאים היהודים' היתה בבחינת גשם או יריקה בפנים, אם יש לפתוח את המטריה כדי לא להרטב או אם יש להשיב כאשר משיבים ליריקה. וכדי הפשרה הטובה בעל המשמר מאז ימי פראג וגרוש סנה-ריפתין הופיע היום מאמר ראשי הקובע כי אכן ההודעה היתה יריקה ולא גשם... בשקט אקדמי כמעט מנתח על המשמר את ההודעה הסובייטית אך אינו מוותר כמלוא הנימה על תקוות ההשתלבות בעולם המהפכה... קצת טמפרמנט והתלהבות מגלה על המשמר באותו חלק מהמאמר המתקף את העיתונות בישראל המנפחת את העניין ומאשימה את רוסיה באנטי-שמיות".¹³ עקרון "הצנטרליזם הדמוקרטי" שהיה מקובל במפ"ם, מפלגת האם של על המשמר, קבע דיונים חופשיים עד לקבלת החלטה, אך משנתקבלה החלטה, יש לכפות את דעת הרוב על המיעוט בצורה נוקשה. במקרה זה, למרות שהתקבלה החלטה שהאשמת הרופאים, תוך קשירת הגיונות היהודי-אמריקני בקונספירציה מערבית כלפי עולם המהפכה אינה נכונה, נקבע שאין האשמה זו אינה מסמנת שינוי ביחס העולם הסובייטי לעם היהודי ולישראל. כל הבר שחלק על קביעה זו הורחק. עקרון הצנטרליזם הדמוקרטי השליט למעשה מנופול של הזרם המרכזי במפלגה וסייע בכפיית דעת הרוב על המיעוט. הוא מנע ויכוח פנימי מעל דפי העתון וביטל כמעט לחלוטין את דעות המיעוט. ניתן רק להצטרף לדעתו של ביילין שקבע כי "שליטה (של התנהגה בעל המשמר ובהשבוץ - הקיבוץ הארצי) הפכה שני כלים אלו לביטאוני התנהגה

גיליון אחרון - וראשון. הגיליון האחרון של על המשמר, 31 במרס 1995. בחלקו התחתון של העמוד: צילום הגיליון הראשון, 30 ביולי 1943

והרחיקה מתוכם דעות אפוזיציוניות, להוציא מקרים מסוימים שבהם היתה ביקורת זו מעודנת ומוסווית.¹⁴ העתון המפלגתי היה, אפוא, כלי בידי התנהגה גם בחיות המאבקים הפנימיים, ולא רק כלפי חוץ.

נושאים נוספים שהובלטו בעתון המפלגתי היו אלה שכוננו "תנועותיים" - ונעזדו לפאר את הישגי התנועה, קיבוציה ושלוחותיה: "מרעה כל שגתי שנוסה במעברות משנה דרכי הזנת בקר";¹⁵ "מכונה משוכללת להוצאת תפוחי אדמה הורכבה במפעלי עשת-איילון";¹⁶ "פרס מגן הנוער להשומר הצעיר ולצופים".¹⁷ ידיעות אלה ודומות להן הופיעו בעמוד ראשון במיקום בולט. למותר לציין שהידיעות האמורות לא הוזכרו כלל, אפילו לא ברמז, במעריב או בדבר.¹⁸ מטרות הברורה היתה להעלות על סדר היום נושאים המצביעים על עליונותן של המפלגה והתנועה, ייחודן ושליחותן. קיבוצי המפלגה הם תמיד הטובים ביותר והמוצלחים ביותר, תנועת הנוער שלה היא המוצלחת מכולם, סופריה ומשורריה תמיד זוכים בפרסים.

בהקשר של מפ"ם, במיוחד, נעשה מאמץ לחזק את התדמית האוונגרדית. כך, למשל, הצלחות חקלאיות תמיד יאומצו בקרוב ביתר הקיבוצים - לרבות אלה של המפלגה המתחרה.

ידיעות תנועותיות שזכו להדגשה אינטנסיבית במיוחד הן כאלה העוסקות

שבטו ממפ"ם והאשים אותה בפירוד מעמד הפועלים.³⁰ דומה שאין צורך לציין, כי מאמרי המערכת של על המשמר היו חריפים פחות בשנים מאוחרות יותר כאשר מפ"ם שותפה בקואליציות ובמערכים אלקטורליים עם מפא"י.³¹ גיליון, ה-1 במאי הופיע בפורמט דומה ברוב שנות ה-50 וה-60. רק משנת '66 הופיעה כותרת ראשית שאינה עוסקת בחג הפועלים, וזה נדחק הצידה בשל ענייני חוץ וביטחון.³²

גיליונות "אידאולוגיים" חגיגיים של על המשמר ראו אור לא רק לקראת האחד במאי. בראשית שנות ה-50 עוצב פורמט דומה גם ביום השנה למהפכת אוקטובר,³³ ובימי השנה למותו של לנין,³⁴ ושל קרל מרקס.³⁵ מותו של סטלין, במרס 1953, סוקר כאירוע תקשורתי ראשון במעלה בעל המשמר, והעתון הקדיש מקום נרחב יותר משאר העיתונים לסיקור הלוויה, לפרשנות על המהלכים בצמרת הסובייטית, ולסיפור חייו של המנהיג הנערץ.

סיקור מערכות בחירות

המחשבה המדינית הליברלית מייחסת תפקיד חשוב ומכריע לעתונות בהליך הבחירות בדמוקרטיה. עיון חסוף בגיליונות על המשמר מספיק בכדי להבין כי העתון - כעתון מפלגתי מובהק - לא מתאמץ, כמובן, לחשוף את קוראיו לשלל דעות, וודאי שאינו מנסה להעניק להם את "המידע המושלם ביותר" הנחוץ להתחלטה הפוליטית הרציונלית: טורי המערכת, באופן מובהק, כבכל יום רגיל אך בימי בחירות במיוחד, קוראים את הקוראים לדגל המפלגה: "...מפלגת הפועלים המאוחדת קוראת לכל פועל, לכל מתיישב, לכל איש קידמה, לכל איש האינטליגנציה העובדת - לתת קולו למפ"ם ביום זה. כל החרד לדמוקרטיה, כל הרוצה בחיזוק מאמצי השלום... יתייצב היום לצידה של מפ"ם."³⁶

בחלק מהשנים צירף מרכז מפ"ם מוסף מיוחד לעתון לקראת הבחירות, רווי בקריקטורות בגנות היריבים, בבדיחות על חשבונם, בטורים ארוכים ובראיונות מיוחדים עם הנהגת מפ"ם.³⁷ העתון גייס לטובת המפלגה, הפורמט בימי הבחירות מזכיר את גיליונות החג של אחד במאי. סיסמה מעל הלוגו העתון הנחתה את הקורא: "למען המעמד והעם - קולך למפ"ם."³⁸ גיליון יום הבחירות מילא גם פונקציות טכניות וארגוניות - דרכו העבירו ראשי המפלגה לפעילים ויושבי ראש ועדות הקלפי מידע חשוב ושימושי: "זהוהו מהטריקים שלהם. ראש מטה הבחירות במערך, בנימין יסעור, הציג אתמול במסיבת עיתונאים 'תריסס דבק' אשר לפי דבריו מתכוונים אנשי הליכוד להשתמש בו כדי להדביק את פתקי ההצבעה בקלפי."³⁹ "...אל תשכחו! תעודת הזהות היא אמצעי הזהוי היחיד - לכן אין לשכוח אותה... במקרה של צורך בהסעה של נאמני מפ"ם אשר עקרו מעיר לעיר - הם פונים לסניף..."⁴⁰ "הבוחר מזהר שלא להכניס שני פתקים של אותה המפלגה למעטפה."⁴¹

העתון מסקר אמנם את מערכות הבחירות בצורה חד צדדית ומוטה, אך מאידך, נותר הרחק מהדגם האמריקני - סיקור השם דגש על היתכיים הבידוריים, על האסטרטגיה ולא על התכנים, סוגד לסקרים ולאנשי השייוק.⁴² על המשמר דיווח על הבחירות בצורה מוטה, אך עניינית ורצינית.

אוצר מילים מיוחד

מעיון בגיליונות על המשמר עולה כי העתון לא מסתפק בדיווח על נושאים שונים מאלו המופיעים בעתונות האחרת, אלא הוא מדווח, לעתים, על מציאות כביכול אחרת: דוגמה להבדלים בדיווח על המציאות ניתן למצוא בהבדל הניכר בין הדיווח בעל המשמר לדיווח של דבר בנושא פרשת עין חרוד. העוקב אחרי הדיווח על הפרשה בשני העיתונים יכול לחשוב שמדובר בשני סיפורים שונים:

הבישגי העבר התנועתיים או של גופים הקרובים לתנועה - למשל, "נוכח גוש עציון הועלה זכר ל"ה גיבורי התהילה."⁴³ הן הדגישו את חלקה הנכבד של המפלגה והמוזוהים עמה במאבק לקוממויות לאומית, אך בנוסף הן חיוקו את תחושת הייחוד התנועתי וגיבשו את החברים והקוראים סביב סמלים ומיתוסים. הדבר בלט בעיקר בימי הגים לאומיים: בגיליונות יום העצמאות נתן העתון ביטוי רחב למקומו של הפלמ"ח והקדיש לו עמודים שלמים - תחת הכותרת הגדולה והחגיגית "לפקודה תמיד אנחנו - הפלמ"ח במערכת השחרור."⁴⁴ בעמודים אלה הופיעו מאמרים ארוכים של יצחק שדה, ישראל גלילי, יגאל אלון, פקודת היום האחרונה של הפלמ"ח, ועוד. גיליון יום השואה נשא את הכותרת הראשית: "בלוחמי הגטאות וביד מרדכי העלו שלוש רבבות את נס המרד"⁴⁵ - בעוד גיליונות יתר העיתונים כתבו דווקא על הטקסים הממלכתיים באותו יום, לא בקיבוצים האמורים. כך, שוב, הדגישה המפלגה את הישגי העבר שלה (הפעם במרד גטו ורשה). השימוש בזכר המרד בעל המשמר בלט לקראת מערכת הבחירות לכנסת השלישית (יוני 1955), שהשואה היוותה בה נושא בולט, עקב הסכסם השילומיים ופרשת קסטנר.⁴⁶ נראה, כי בימי הגים ותאריכים "לאומיים" תפקד על המשמר כשופרה של מפ"ם שהיא מעין מדינה נפרדת, עם סמלים, גיבורים נפרדים, מעין סיפור (נרטיב) היסטורי הרואי אלטרנטיבי בתוך מערכת המיתוסים והסמלים הלאומיים.

גיליונות ה-1 במאי⁴⁷ של על המשמר בשנות ה-50 וה-60 (שהופיעו כמובן יום קודם לכן, שכן במועד זה שבת העתון) הם גיליונות חג לכל דבר. הדבר מתבטא בפורמט חגיגי מיוחד: בסיסמאות המעטרות את העתון בעמודו הראשון ככותרת על (לדוגמה: "לשלום בעולם, לעצמאות ישראל, לעליית המונים, להגמוניה פועלית במדינתנו"⁴⁸); בהיקפו של העתון (12 עמודים לעומת ארבעה עמודים ביום רגיל); בפרסום ציור עם סמלי החג (פועלים עמלים נושאים בגאון דגלים אדומים ושאר סמלי המהפכה והתנועה הפועלית); במקום מרכזי בעמוד הראשון הובא דבר מפלגת הפועלים המאוחדת בעברית ובערבית, שהצטיין במילים כדורבנות ("פועלים! ביום האחד במאי שלוחה ברכת אחים לפועלי ישראל בעיר, כמושבה, במעברה, כמושב ובקיבוץ, לעמלים בסדנות ובשדות... הרפורמים בישראל מוסיף לחבל באחדותו של מעמד הפועלים ובמאבקו. הוא הקים שלטון בברית עם אויביו של הפועל...").⁴⁹ הכותרת הראשית של הגיליון שהוקדש ל-1 במאי נגעה מדי שנה לחג עצמו, כאילו לא התרחש דבר חשוב יותר בכל רחבי העולם: "פועלי ישראל ישאו ברמה את דגל האחד במאי";⁵⁰ "במפגנים ועצרות יצוין האחד במאי";⁵¹ וכן הלאה. באופן כללי הפורמט של העתון הזכיר את החגיגות של גיליונות יום העצמאות: גם בהם הובאו סיסמה גדולה, ציור סגנוני וברכת המפלגה.

האירועים שזכו להבלטה הם כמובן ההפגנות, העצרות והתהלכות של המפלגה. אירועי מפא"י וההסתדרות הוצגו בדרך כלל כעלובים ופתטיים, או כנגררים אחרי אירועי מפ"ם.⁵² העמוד הראשון של גיליונות ה-2 במאי עסק כולו בדיעות מעצרות 1 במאי בארץ ובעולם. והודגשה בו חשיבות המפלגה, מוסדותיה וקיבוציה.

טורי המערכת של העיתונים המפלגתיים השתמשו ביום הפועל הבין לאומי להחלפת מהלומות אידאולוגיות. ברוח זו, טען על המשמר כלפי מפא"י: "...אנו חוזרים ומשננים, כי העובד והמעביד, הפועל והבורגני, לא יוכלו לדור בכפיפה אחת, כי יש ניגוד מעמדי ביניהם וכי רק במאבק יוכל הפועל להכריע את הבורגנות. והנה עדים אנו אצלנו למציאות אחרת לחלוטין: בכת הכרעתה של מפא"י, לא זו בלבד שקיים שלום בית בין ההסתדרות לבין הבורגנות, אלא שנציגי פועלים יושבים שבת אחים גם יחד בממשלה עם נציגי הרכוש, אויביו של הפועל, ומנהלים במשותף את המדינה...".⁵³ דבר לעומתו לא חסך

פועלי ישראל
 ק"מ 1000
 רכ"מ 1000
 חשבון 1000
 חשבון 1000
 חשבון 1000

הודעות הכותב והמלחמה
 המדפסת מכודתו
 המדפסת מכודתו
 המדפסת מכודתו

על המשמר

לעיתונות ולעיתונאים - לעיתונות ולעיתונאים
 לעיתונות ולעיתונאים - לעיתונות ולעיתונאים
 לעיתונות ולעיתונאים - לעיתונות ולעיתונאים

פועלי ישראל מפגינים בהמוניהם נאמנות לסוציאליזם הלוחם

שזכרו לאמרתם יזכרוני

הזכרון הוא כוח גדול. הוא מניע אותנו, הוא מניע אותנו. הוא מניע אותנו, הוא מניע אותנו. הוא מניע אותנו, הוא מניע אותנו.

יזושלים הבירה

יזושלים הבירה, יזושלים הבירה. יזושלים הבירה, יזושלים הבירה. יזושלים הבירה, יזושלים הבירה.

כמאונס פשה

כמאונס פשה, כמאונס פשה. כמאונס פשה, כמאונס פשה. כמאונס פשה, כמאונס פשה.

הג'וש'ה המדבר

הג'וש'ה המדבר, הג'וש'ה המדבר. הג'וש'ה המדבר, הג'וש'ה המדבר. הג'וש'ה המדבר, הג'וש'ה המדבר.

הג עמלמי גדול בחיפה

הג עמלמי גדול בחיפה, הג עמלמי גדול בחיפה. הג עמלמי גדול בחיפה, הג עמלמי גדול בחיפה.

התקנים הכלניים

התקנים הכלניים, התקנים הכלניים. התקנים הכלניים, התקנים הכלניים.

מועלי חובב

מועלי חובב, מועלי חובב. מועלי חובב, מועלי חובב. מועלי חובב, מועלי חובב.

לברית-המועצות, ועגב המוציאליזם והשלום - בנדכה ביום-אוקטובר

על המשמר

לעיתונות ולעיתונאים - לעיתונות ולעיתונאים
 לעיתונות ולעיתונאים - לעיתונות ולעיתונאים
 לעיתונות ולעיתונאים - לעיתונות ולעיתונאים

הקואליציה הצבאית נגד החייב

הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב. הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב.

הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב. הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב.

הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב. הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב.

הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב. הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב.

הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב. הקואליציה הצבאית נגד החייב, הקואליציה הצבאית נגד החייב.

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש, מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש.

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש, מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש.

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש, מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש.

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש, מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש.

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש, מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש.

מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש, מק-ארתור ותאון: ארה"ב תובעת דין באו"ם: סין מזדהרת את הפולש.

המחברים, המחברים. המחברים, המחברים. המחברים, המחברים.

המחברים

המחברים, המחברים. המחברים, המחברים. המחברים, המחברים.

המחברים, המחברים. המחברים, המחברים. המחברים, המחברים.

המחברים, המחברים. המחברים, המחברים. המחברים, המחברים.

המחברים, המחברים. המחברים, המחברים. המחברים, המחברים.

המחברים, המחברים. המחברים, המחברים. המחברים, המחברים.

שני גליונות מ-1950. למעלה: גליון ה-2 במאי, המדווח על ארועי ה-1 במאי בכותרת הראשית; למטה: גליון "יום המהפכה" בברית המועצות

התקשורת... מול הנטייה להסתגרות של הקיבוץ קיימת בכלי התקשורת המגמה לבקר ולחשוף... מול סולידיות, שקט וצניעות - יש שהצגות, רעש ומרפקים⁵⁰ חבר קיבוץ שפעל כשליח מטעם הקיבוץ בעתון התנועה היה נתון במגבלות חברתיות שהטילה עליו סביבתו: למרות שככתב הוא היה משוחרר מלחצים כלכליים (הרי תמיד יוכל לחזור בסופו של דבר לקיבוץ), עובדה האמורה לסייע לפתיחת ולבטל את החשש מהעלאת ביקורת, עדיין הוא נמצא בטווח השליטה של קיבוצו, תנועתו והמפלגה: אם יחרוג מהכללים הוא צפוי לסנקציות חברתיות קשות.⁵¹

העתונאי הקיבוצי פעל לפי נורמות אחרות מאלה של בן העיר, בסקרו את תנועתו - כפי שציין עודד ליפשיץ, איש העתון: "...התנועה הקיבוצית היא בית... יש מגבלות החלות כתוצאה מן הייחוד הזה. מתוך לתנועה הקיבוצית יש עיסוק לגיטימי ברכילות... אך זו אינה יכולה להיכנס בעתונות התנועית. זוהי חברה שאנשים חיים בה הלאה, ואת יצר הרכילות צריך לספק במסגרות בלתי פורמליות."⁵²

רוב אנשי על המשמר היו חברי מפלגה: נוסף ל"פעילים", אנשי קיבוצים, עבדו בו כתבים ועורכים שהגיעו בדרכים שונות ולא דווקא כתוצאה מכישוריהם העתונאיים.⁵³ למשל, ארתור בן, שליח "החלוץ" בבריטניה, נתקע מעבר לים בתקופת המלחמה וגוייס על ידי בנטוב לעבודה בעתון, דוגמה אחרת - נתן גרוס, שעבד כמקריין סרטים במועדוני התנועה, צורף למערכת כמבקר הקולנוע.⁵⁴

הכשרה וסוציאליזציה לתפקיד

אנשי העתון ברובם היו ללא השכלה, הכשרה וגיוסון בתחום התקשורת, למעט גיוסון מועט בעלוני הקיבוץ ובביטאונים קודמים של התנועה. גם עורך העתון הראשון, מרדכי בנטוב, הגיע למשמר, עם עבר תנועתי מפואר, אך ללא הכשרה וגיוסון עתונאי של ממש, ונאלץ לעבור השתלמות בת שבועיים בנושא עתונות אצל ידידו, גרשון אגרונסקי (אגרון), עורך הפלסטיין פוסט.⁵⁵ כמו בנטוב, כך הגרעין המייסד של העתון כולו למד את העבודה תוך כדי ביצועה.⁵⁶ מרדכי אמיתי, כתב העתון בעמק בעשורים הראשונים לקיומו, מתאר את

התהליך ההכשרה של צוות הכותבים בהקמת העתון במילים:

...עמדו והקיילו אחד פלח ואחד עגלון ואחד נוטע והטילו עליהם לעשות עתון חדש בישראל, ומשמר שמו, אפילו יצטרפו אליהם ממיטב אנשי הקולמוס מידידינו שבעיר, מפקפק אני אם היו אותה שעה רבים בינינו שהעתונות היא אומנות מלכתחילה... למחרת היינו יושבים בחדר אחד בתל אביב ושם היו מלמדים אותנו את כל תורת העתונות והכתבות על רגל אחת.⁵⁷

העתונאים הטירונים קיבלו תוריד קצר אצל אחד האבות המייסדים, בדרך כלל אישית מבנטוב:

"מרדכי בנטוב מומינני אליו לשיחת הכרות והדרכה לאחר שמישהו שולה אותי מן הלול ביד מרדכי. בנטוב מלמד אותי אלף בית בעתונות, שאם אני נתקל בכלל הנושך אדם, שלא אראה בכך 'חומר' לעסוק בו, אך אם אני פוגש באדם הנושך כלב, לפני מציאה עתונאית... והוא הוסיף: שלא תמכור את

דחוף מאוד!

המחיר: שורה (5 מילים) - 100 מא"י

לארכסנדר כהנוביץ - פלוגות שלמיח בקשר לאסון שקרה לאחרי גרשון בוא מיר הביתה לבנימינה, חיים

היה ליפשיץ - משמר העמק, שאי ברכה ליום הולדתך שחל ב-15.11 - אנו תקוה בשנה הבאה נחוג יחד את יום הולדתך יום הקמת המדינה היהודית החופשית, כאחלים לך, ליוחנן ולכל חברי הקיבוץ כל טוב ונצחון בלא. **אמא, אבא, אחיך והורי ירחנן** בירושלים.

למזכה וחיימקה - ביקום, קיבלנו את הכשרה הטובה ככם ואנו שמתים ומברכים את התינוקות, **פלה זיוסקה**

הגדעון הוונברג - הודסה, ירושלים דרישת שלום מהדסה, רות וכל הקבוץ. כאחלים החלמה מהירה. היה חוק! **קיבוץ "איהת"**

החיקה והיום - שרוד - מוליסוב ליום הולדת השנתיים של מאיר. אצלנו הכל בסדר. כתבו! **אורנה זלסקה מרדגנדר**

למנחם כורשטוין - להבות הבשן. ככתביר קבלנו. שלחנו לך ספרים. כתוב. חוק ואמן. **אבא, אמא המומז**

האפרים נתנון - (קבי "זיקים") **קפריסין**. אבא ואמא הגיעו בשלום.

הרמת השופט - עובד, רחל **זאטרה** - ד"ש מאיר ויעקב. נמי צאם בירושלים. כרגישים טוב.

לעין השופט ד"ש נתנון. איסקה הויך וכבריא. **באטבא-נשרף**.

דשאיר פוזנסקי - הודע בודך זו על שלומך ותחיה את הורייך. כתוב לקרית חיים!

ההנהגה הראשית - הפגישה נתכננה כמכה סיבות **שעריהעמקים**

ראלי אנגלברג - ההורים הגיעו. בוא מיר!

ליהודית פרנקל, תלאביב - מדוע לא כתבת? בואי תיכף לשמיר. **דוד**

לראובן נצר, אישט - מתגאים בך ובחברייך. מצפים לראותך בקרוב. מהכוננים ליציאה. **"רשפים"**

לאמנון גרין - אבא וזאנת. כתוב. **אסתר הויכמן**

על פני הארץ

עץ המנגנון של המדינה העברית

הנהלת לשכת העבודה הכללית בתל אביב מודיעה בואה, כי הזכות לעבודה במנגנון המדינה העברית שמורה לעובדי הממשלה לשעבר ועובדי המוסדות הלי אימיים. כל יתר העובדים יתקבלו לע

כמו משפחה גדולה. הטור "דחוף מאוד" שהופיע במשך שנים בעל המשמר היווה קשר מידי בין העתון לקוראיו. כאן, הטור מיום הקמת המדינה, 14 במאי 1948. מבין השורות עולות קורות אותו יום היסטורי

עצמך לעולם בעד טובות הנאה. שלא תבטיח לכתוב את מה שאינך מתכוון לעשות...⁵⁸

מכתביהם של עתונאי על המשמר עולה כי העתונאי המגויס תפס עצמו בתור שליח התנועה. הדבר בלט במיוחד בשנות ה-40 וה-50. בשנים אלו הציג עצמו העתונאי, בגאווה, כנושא דבר המפלגה, שתפקידו לשמש "פה לציבור הפועלים". החל משנות ה-60 השתנה הטון. בעקבות התחזקות העתונים המסחריים ותחילתו של תהליך היחלשות העתונות המפלגתית (סגירתם של חרות, הבוקר ולמרחב), נשמעת הרטוריקה של הכותבים יותר אפולוגטית, ומנסה להשתלב יותר ויותר בשיח העתונאי הליברלי. "...על המשמר מעולם לא הסתיר פניו. מראשית ימיו הופיע כבטאון ברשות מפלגה... הקו שהיה נקוט בידי משמר - על המשמר מראשית ימיו היה, כי חובתו הראשונה כעתון היא להגיש לקוראיו את מיטב המידע...".⁵⁹ עתונאי על המשמר יישבו את הקושי בין תפקידם כשופרי הממסד לבין הנורמות והערכים העתונאיים על ידי הצגת עבודתם העתונאית כשליחות לקידום ערכים בהם הם דוגלים. כדי להפחית את הדיסוננס בין מפלגה לערכים עתונאיים הם ציינו שוב ושוב כי שום עתונאי ושום עתון אינו בלתי תלוי. הם, כעתונאים אמיתיים, פשוט אינם מסתירים את הותם-שליחותם.

השפעות מפלגתיות

כיצד השפיעה המפלגה על החומר שהופיע בעתון? בעיקר בדרך של שכתוב פרסומים שטרם ראו אור בעתון, להציג עקב חומר שפורסם ומערכת היחסים הכלכלית בין המפלגה לעתון. הדוגמאות שלהלן לקוחות בעיקר מארכיון העתון.⁶⁰

הפרסומים העיקריים שזכו לצנזורה פנימית היו אלה שסטו מהקו המרכזי של הנהגת המפלגה. כך, צוגור מאמר של אליעזר פרי, בשל עמדה שמאלית שביטא הכותב, שחרגה מעמדת המפלגה.⁶¹ פרי אף הורחק מעריכת העתון בשל המאמר. תופעה דומה התרחשה לגבי מאמר של משה סנה, בדצמבר 1952. סנה ביקש לפרסם מאמר בעל קו שמאלי קיצוני - "המגיב על ההסתה האנטי קומוניסטית המשתוללת במדינה מסביב למשפט פראג."⁶² המאמר נדחה על ידי המערכת, סנה ערער לוועדה המרכזת של המפלגה על ההחלטה וזו דחתה את הערעור.⁶³ בסופו של דבר פרסם סנה את המאמר בקול העם. תגובה על המאמר, מאת מנהיג התנועה מאיר יערי בעצמו, הופיעה למחרת בעל המשמר. צעדו של סנה - פרסום המאמר בעתון מתחרה - סלל את הדרך לסילוקו מהמפלגה.

לעתים, השפיעה המפלגה על התכנים בדרך של שכתוב פוליטי. דוגמה לכך ניתן למצוא בסיפור הבא, שהביא הכתב הכלכלי:

...לפעמים היו קורים לידיעה דברים מוזרים בדרך לקורא. פעם קיבלנו ידיעה חשובה מלשכת גאס ולשכת ייעוץ מאוישת מומחים, בעיקר יהודים אמריקנים... הלשכה שהיתה מוליפנית רצינית העבירה לנו תזכיר אשר דן בצעדים הכרחיים לקיצוצים תקציביים. העברנו, כל הכתבים במתואם, את הידיעה במוצ"ש. למחרת בבוקר חיפשתי את "היצירה שלי" בעתון... לפתע נפל מבטי על המאמר הראשי וחשכו עיני. הוא התחיל במילים: "עצת אחיותפל לחשו שליחי האימפריאליזם האמריקני באוזני ממשלת בן גוריון." כל

הידיעה הועתקה למאמר הראשי בליווי פרשנות טסליניסטית. לא ייעוץ כלכלי היה כאן, אלא קנוניה אמריקנית-מפא"יניקית לפגוע ברווחתם של המוני העמלים. לאחר מכן הבנתי מה קרה: העורכים היותר מתונים בילו את שבתם בקיבוץ... משה סנה המנחה היה עורך תורן.⁶⁴

נהה כי כן, הידיעה העתונאית עברה לא אחת שכתוב בידי העורך, הפוליטרוק המפלגתי, ושפת המפלגה השתלטה על העתון.

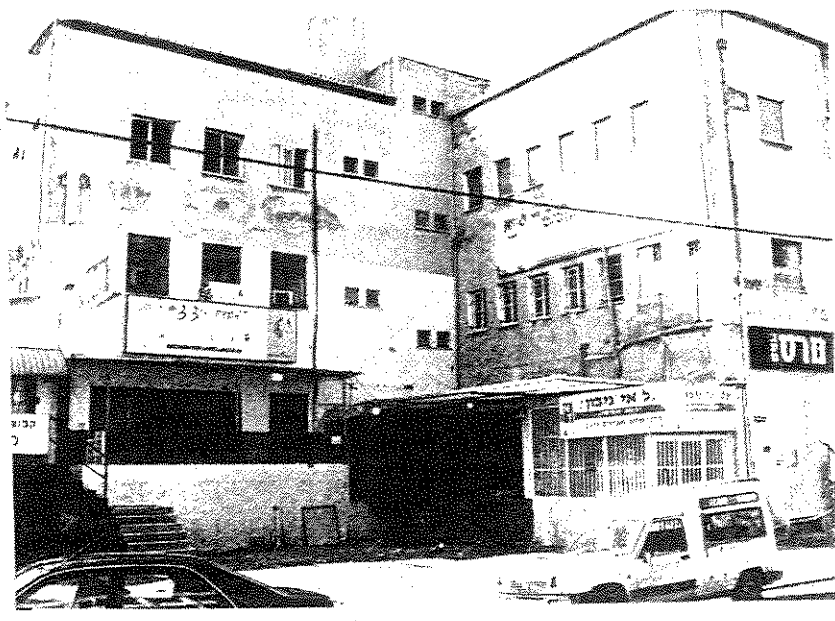
אם אכן הצליחה ידיעה להתפרסם למרות הצנזורה והשכתוב, בא הלחץ אחרי הפרסום. לתופעה זו יש עדויות רבות בארכיון. למשל, בספטמבר 1956 שיגר מנהיג המפלגה, מאיר יערי, לעורך העתון מרדכי בנטוב מכתב בנושא מאמר שפורסם יום קודם לכן:

בשולי מאמרך וערב מועצת המפלגה, יש לי עניין להעיר לך: א. זה יכול היה להיות מאמר מצוין, אך אליה וקוץ בה. הסיום של המאמר עם הצעת פרוק החשיבות הוא מפתיע בצורתו ובתוכנו... בייחוד לא הפקתי רצון מצורת העמדת הדברים...⁶⁵

יערי עמד בקשר יומיומי עם ראשי המערכת. בדרך כלל היה הקשר פנים אל פנים. לעתים בצורה של תכתובות על גבי פתקים בכתב יד לא ברור. לעתים מכתבים מפורטים. יערי קרא לא אחת את העורך "לחברות" - דהיינו להתיישרות עם קו הנהגה.

אך לא רק מנהיג המפלגה מצא לנכון לפנות בכתב בנושא מאמר שלא מצא חן בעיניו. באפריל 1950 התלונן אחד מבכירי המפלגה (יו"ר ועד השלום שלא חתם על מכתבו) על חוסר הסיקור העתונאי של פעילותיו ונאומו ("אני זכיתי לפחות מ-50 שורות... גלילי זכה ל-70 שורות. חיפשתי את נאומו ומצאתי שם לא יותר ממכמה פראזות וקליפות..."). תלונות וקבילות על סיקור לא מספק היו נדירות למדי בשנות ה-50, אך החומר משנות ה-70 ואילך רב יותר. עסקני המפלגה ביקשו כיסוי. הם הודיעו כי לא יעברו בשתיקה על כך שהעתון מתעלם מפעילותם ואיימו לפנות בכתב, לעורך.

סוג נוסף של פניות קשור באינטרסים כלכליים של הקיבוצים. כך, פנה

בניין על המשמר בתל אביב, ברחוב שונצינו פינת בן אביגדור

מנהל מפעל קיבוצי שנפגע כתוצאה מפרסום העתון לכתב עודד ליפשיץ:
...תבר הקיבוץ שרצונו להביע עמדה, אם הוא רציני עד הסוף מחובותו שילחם:
א. בדרך חברית. ב. תנועתית. ...להשתמש בעתונות הבין תנועתית כמו הדף
היוזק ולעורר הד ציבורי לפרשה כואבת ומסוכנת נראה לי כטעות... ערבות
תנועתית היא הערובה לפעילות פיננסית.⁶⁷

דוגמאות אלו ממחישות כי אנשי העתון היו נתונים ללחצים עקב הומר שפורסם
בעתון, ברור כי בלחצים מסוג זה טמון אפקט מרסן לגבי פרסומים דומים
עתידיים, בפרט אם הם באים מדרגים גבוהים במפלגה.

ניתן לומר שבמרבית התקופות התקיימה זהות אינטרסים בין העתון לתנועה.
התנועה רצתה שביטאונה ישא את דבריה ברמה; העתון צריך קליינטים. מהמפלגה
לעתון הגיעו מכתבים "לוחצים" בדבר התכנים; מהעתון למפלגה נשלחו פניות
הדורשות תשלום כלכלי; העברת תקציבים; דיווחים על קיבוצים שצמצמו את
מספר המנויים ודרישה לטיפול בנושא; דרישות שהמפלגה תפרסם מודעות
פוליטיות בעל המשמר. הרושם הוא כי העתון ניצל את זיקתו הארגונית למפלגה
עד תום וביקש לנצל כל משאב שהמפלגה ושלוחותיה יכלו להעמיד לרשותו.
הדברים הגיעו לידי כך שהעתון חיב קיבוצים ללא אישור על מודעות אבל
ומודעות ברכה.⁶⁸

בתמורה להעברה אינטנסיבית של המשאבים מהמפלגה לעתון, גילה על
המשמר נאמנות בלתי מתפשרת למפלגה. נאמנות זו באה לידי ביטוי לא רק
בקו המערכתי. העתון "הלשין" למפלגה על כל התפתחות אפשרית שעלולה
להזיק לה. כך, כאשר הגיעה לעתון מפרסום "דחף" מודעה בנוסח: "בני קיבוצים.
מתארגנת קבוצה להקמת מושב שיתופי", דאג מנהל העתון ליידע את מוכיר
הקיבוץ הארצי: "מובן כי לא פרסמנו ולא נפרסם את זה. רציני רק שתדע כי
מישהו מפנה פניות מסוג זה."⁶⁹ זהות האינטרסים התבטאה גם בשימוש שעשתה
המפלגה בבית הדפוס של העתון להדפסת הומר פוליטי. כך, העתון המפלגתי
לא פעל כעסק הפועל בשוק חופשי. הוא היה קשור בעבותות למפלגה.

דעיכתו של על המשמר

ממצאי סקר שביעות רצון שערך על המשמר בשנת 1983 בין קוראיו,⁷⁰ מצביעים
על כך שאלה מעוניינים ביותר גיוון דעות מזה שהעתון יכול להציע. בעיה
נוספת, שהחמירה בשנות ה-70 וה-80 היא ריבוי הערוצים. במילותיו של אריה
פלגי: "לכל חבר קיבוץ יש אשה חוקית - דבר או על המשמר, ויש לו גם
פילגש: מעריב או ידיעות אחרונות."⁷¹ אין כמעט אדם הנחשף למידע פוליטי
באופן בלעדי מהעתון המפלגתי - סבור פלגי. ככל שהפתיחות גדלה, כך ניתן
להציב מול המידע שמציג העתון מידע מתחרה. ניסיונות ההשפעה הם כל כך
שקופים, בחברה מרובת ערוצים, עד כי בן הקיבוץ גותן גט לאשה ומתחתן עם
הפילגש.

אנשי על המשמר היו מודעים לבעיה וניסו לגוון את המידע בעתון: מאמצע
שנות ה-60 התאפשרה ביקורת פנימית, ומשנות ה-80 אף הושמעו בעתון,
במסגרת עמודי הפרשנות, דעות מהמחנה הפוליטי הנגדי. העתון ניסה להתקרב
לקוראיו - עבר לפורמט יחידות יותר, הכניס מדורי אופנה וצרכנות והצטרף,
מבחינת התכנים, ל"תרבות שיינקין". כן ניסה להתאים עצמו לשינויים בחברה
הקיבוצית, שהפכה יותר ויותר בורגנית.

כל המאמצים הללו לא הצליחו להעמיד את העתון על בסיס איתן. העלות
הכלכלית הכבדה של הוצאת עתון לאור בשנות ה-90; העובדה שהאפקטיביות
של העתון המפלגתי פחתה בחברה רבת ערוצים; ולוולו הציבור המפלגתי בעתונו
והעדיפת מקורות מידע אלטרנטיביים; המשבר הכלכלי הקשה שפקד את התנועה
הקיבוצית ואילץ קיבוצים להפסיק לשלם את דמי המנוי - דירדרו את מצב

העתון. נוסף על כל אלה, הושפע גורלו של העתון מתהליך המעבר של המפלגה
ממפלגת אינטגרציה למפלגה אלקטורלית.⁷² בשנות ה-90 המפלגה תפסה את
העתון כנטל, לא כנוכח. וכך, איבד העתון הן את תמיכת קוראיו והן את
תמיכת המו"ל, המפלגה. במרס 1995 נסגר העתון, אחד השרידים האחרונים
של העתונות המפלגתית החילונית בישראל.

לא מעט סמליות ניתן למצוא בכך שבשנת 1982 החזיר עורך העתון מאמר
למאיר יערי, בצירוף הערות והתנצלות:

אני רואה חובה להסביר גם בכתב את פנייתי אליך בעניין מאמריך האחרון נגד
הצעת אלעזר גרנות לפרק את סיעת המערך... פנייתי לא נבעה אלא מן
הרצון להשיא עצה חברותית וידידותית ולא "מטעמים צנוזריאליים". דווקא
בתור מי שמעריך ומעדיף זה שנים את כתיבתך הפובליציסטית, סברתי כי
יהיה זה מתובני להעיר את הערותי...⁷³

יערי, "הכחן הגדול" של שנות ה-50, הפך למצונזר בעתון המפלגתי של שנות
ה-80.

1. יצחק רונקין, "עקרונות קבועים ועומדים", על המשמר, 31.7.1963, עמ' 3.
2. ב-4.1.53 עוסקים שלושתם במכירת נשק בריטי למדינות ערב. על המשמר: "הסכם אמריקאי-בריטי בדבר המדיניות במוז'א"י"; דבר: "הסכם על מדיניות משותפת הושג בלונדון"; מעריב: "הקבינט הבריטי דן על הנשק".
3. על המשמר, 2.1.53, עמ' 1.
4. שם, 22.1.53, עמ' 1.
5. דבר, 25.1.53, עמ' 1.
6. שם, 29.1.53, עמ' 1.
7. מעריב, 12.1.53, עמ' 1.
8. שם, 7.1.53, עמ' 1.
9. על המשמר, 30.1.53, עמ' 1. נושא מרכזי בעתון שהגיע לכתורות הראשיות, תוך הפניית אצבע מאשימה ברורה כלפי מפא"י, במשך כל מחציתו הראשונה של הודש פברואר.
10. למשל, "אספת עם תלכע הצלת היי הרוזנברגים", שם, 1.1.53, עמ' 1. "תושבי ישראל תובעים הצלת הרוזנברגים", שם, 4.1.53, עמ' 1.
11. דבר, 14.1.53, מעריב, 13.1.53, 14.1.53. ב-14 בינואר השווה העתון את הידיעות ממוסקווא לידיעות הראשונות שהגיעו לארץ ממתנות הריכות.
12. על המשמר, 15.1.53.
13. "שיחות", מעריב, 15.1.53, עמ' 2.
14. יוסי ביילין, בנים בצל אבותם - סיפור מאבקיות של קבוצות גיל שונות בשלוש מפלגות בישראל בשנות ה-50, רמת גן, 1984, עמ' 145.
15. על המשמר, 18.1.53, עמ' 1.
16. שם, 6.1.53, עמ' 1.
17. שם, 15.1.53, עמ' 1.
18. זאת בניגוד להצהרות של מנהיגים והחלטות של מוסדות תנועתיים שסוקרו לא בהבלטה יתרה ובוודאי שלא תמיד במינות מתמיא.
19. על המשמר, 22.1.53, עמ' 1.
20. שם, 20.4.53, עמ' 4-5.
21. שם, 13.4.1953, עמ' 1.
22. תום שגב, המיליון השביעי: הישראלים והשוואה, ירושלים, 1991, עמ' 277: "...למרחב ועל המשמר התחרו ביניהם על תמיכתם של מפקדי המרד בגטו ווארשה, לאחדות העבודה היה יתרון מסוים: אנטק צוקרמן וצביה לובטקין נמנו עם חבריה. מפ"ם יכלה לנצל לצרכיה את שמו של מרדכי אנילביץ', אך לא להוציאו לאסיפות בחירות, שכן מפקד המרד כבר לא היה בחיים."
23. הכוונה לגיליונות ה-30,4, כיוון שעד לתקופה מאוחרת לא הופיעו עתונים ולהוציא

47. יצחק רובניקין, פגישות וחוויות - קורות חיים בתקופה סוערת, תל אביב, 1988.
48. אליעזר פריי, מבחר כתבים, מרחביה, 1971.
49. רובניקין, שם, עמ' 132.
50. אברהם תירוש, "מסתמן שינוי בקיבוץ ביחס לאמצעי התקשורת", בתוך שמעון שור ומשה צ'יויק (עורכים), הקיבוץ באמצעי תקשורת ההמונים יום עיון על הנושא ח'פה, 1983, עמ' 21.
51. ראה בעניין זה יוסי ביילין (הערה 14 לעיל), עמ' 126, 174: "היותו של הקיבוץ בית יצר קולקטיביות כללית, שאינה אידאולוגית בלבד. היה להך קשה למנוע חיכוכים קשים, כדי לאפשר חיים חברתיים ללא מתחים...".
52. בתוך משה צ'יויק (עורך), העתונות התנועתית לאן? ח'פה, 1989, עמ' 6.
53. ראה רשמותיהם של צבי אמיתי ויצחק טאוב, בתוך ישראל זמיר (עורך), "התחלות", על המשמר חוברת ה-40 (גיליון יובל), 29.7.83. להלן: זמיר.
54. נתן גרוס, שם.
55. מרדכי בנטוב, ימים מספרים - זכרונות מהתקופה המכרעת, תל אביב, 1984, עמ' 69.
56. אברהם בנשלום, "בליל חולדת משמר", על המשמר, 31.7.53 (גיליון העשור): "בקיאות במצע הרעיוני או ניסיון כלשהו בכתיבת מאמרים בכתבי העת הקורמים של התנועה, כבודם במקומם מונח, בפרט לגבי העמודים הפנימיים הנערכים ללא חפזן בשעות היום, אך אין בהם כדי להקנות ידיעה מקצועית וכושר להשתלט במהירות על החומר הזורם בשפע אל שולחן המערכת בשעות הלילה... אלה בתוכנו שנטלו את התפקיד של עריכת החדשות, כלומר עורכי הלילה, חשו מיד את הצורך המהיר בכיבושו של מקצוע חדש".
57. מרדכי אמיתי, "בדרכי העמק בשנות ה-40", זמיר, שם.
58. עורא ריבליס, שם, שם.
59. יעקב עמית, "ריבוי בתוך אחדות, על המשמר - במלאת לו 25 שנה", ספר השנה של העתונאים תשכ"ח, תל אביב, 1968, עמ' 316.
60. יש לציין כי ארכיון על המשמר כולל חומר מפורט יותר מתקופות מאוחרות. חלק מהחומר הרלוונטי מהתקופה המוקדמת אבד. חלקים מהחומר עדיין לא נגישים למחקר, כיוון שלא תויקו בארכיון.
61. ראה בעניין זה יצחק רובניקין, עמ' 153.
62. משה סנה למאיר יערי, דצמבר '52. תיק 30.7-95 (1), ארכיון השומר הצעיר, יד יערי, גבעת חביבה. להלן: אש"צ.
63. שם, שם.
64. יצחק טאוב, זמיר, שם.
65. מאיר יערי למרדכי בנטוב, 20.9.56. אש"צ, 6.8-95 (6).
66. אל מערכת על המשמר, 17.4.50. שם, 12.7-95 (1).
67. לאו אבנר (קיבוץ געש) לעודד ליפשיץ, 31.3.86. שם, 5.79 (2).
68. למשל: מזכרות קיבוץ אילון לעל המשמר, 24.2.85. שם, 5.79 (2). הקיבוץ מתלונן על חיובים מופקעים, פרסום מודעות אבל וברכה ללא ידיעת הקיבוץ ועל העובדה שאין התייחסות לתלונות בנושא זה.
69. י. קרני (מנהל העתון) לש. אבידן (מזכיר הקה"א), 11.11.71. שם, 89.3 (4).
70. שמעון שור, "מה הקוראים חושבים עלינו?", ספר השנה של העתונאים 4-1983, תשמ"ד, תל אביב, 1984, עמ' 151-153.
71. בתוך: הקיבוץ באמצעי תקשורת ההמונים (ראו הערה 50 לעיל), עמ' 24-25.
72. גיורא גולדברג, המפלגות בישראל - ממפלגות המון למפלגות אלקטוראליות, תל אביב, 1992, וכן בנימין גויברג, ממשל ופוליטיקה - המפלגות בישראל, תל אביב, 1997, עמ' 20-21.
73. מאריק גפן למאיר יערי, 29.1.82. אש"צ, 7-95 (7).
- חרות ועיתונים דתיים) באחד במאי.
24. על המשמר, 30.4.53.
25. שם.
26. שם.
27. שם, 30.4.53, עמ' 1.
28. כך, כאשר מפ"ם ארגנה עצרת בנג העצמאות בתל אביב ומפא"י קראה לעצרת באיצטדיון בתל אביב: "מופלא היה כיצד כתב קול ישראל אמד את מספר הצופים שהיו באיצטדיון בת"א ב-15 אלף איש, בה בשעה שמספרם לא עלה על 7,000... עוד יותר מוזר, כי קול ישראל נקב תחילה במספר 10,000 איש ורק בשידורי הערב העלה את ההצבע ב-50%. והסיבה ידועה: בינתיים נודע על ההפגנה הגדולה של מפ"ם, בשורותיה צעדו 12,000 פועל ומפא"י לא רצתה לפגור". שם, 2.5.53, עמ' 1.
- מציאות שונה לגמרי מתוארת בעמודי דבר מאותו יום. רק מחצית העמוד הראשון מוקדשת לאחד במאי, כאשר הכותרות מדווחות על אירועים שונים ומגוונים: "ההפגנות הנפרדות של מפ"ם ומק"י לא זכו למספר משתתפים גדול"; "מחזה המונים באצטדיון"; "נאום מרדכי גמיר, מזכיר ההסתדרות, בפרוס החג". דבר, 2.5.53, עמ' 1.
29. על המשמר, 2.5.55, עמ' 1.
30. "דבר היום", דבר, 2.5.55.
31. למשל מאמר מערכת ב-2.5.58 מצטיין בקו פייסני וסלחני כלפי היריב המרכזי, בן גוריון.
32. "פעילות מדינית קדחתנית ברבת עמון לאחר פעילות צה"ל בשני הכפרים", על המשמר, 2.5.66 (כותרת ראשית).
33. כותרת על: "תחי ברית המועצות, מעוז הסוציאליזם והשלום בעולם"; כותרת ראשית - "רבות ישתתפו הערב ובשבת בעצרות עם ברהבי הארץ" כרוז מפ"ם לציבור הפועלים ולהמוני העם בישראל ו"דבר הליגת ליום המהפכה" בעמוד הראשון; מוסף מיוחד הכולל מאמרים אידאולוגיים (5.11.53) וכן הלאה.
34. על המשמר, 22.1.53, עמ' 4 - "המוני ברית המועצות מעלים את זכר לנין ביום השנה למותו".
35. שם, 30.3.55.
36. על המשמר, 2.11.65, עמ' 1.
37. לדוגמה ראיין עם יעקב חזן: "חבר חזן, מהי עמדת מפ"ם לבעיות הבטחון? - מפ"ם היא מפלגת בטחון. הנחת יסוד היא לנו כי חייבת ישראל לביצור כוחו המרתיע של צה"ל... ח' חזן, מהם קווי תכנית השלום של מפ"ם? - אנו מתנגדים באופן מוחלט לכל ויתור משטח המדינה, אפילו על שעל מאדמתנו". מצורף לעל המשמר, סוף אוקטובר '65.
38. על המשמר, 1.11.65, עמ' 1.
39. שם, 29.6.81, עמ' 1.
40. שם, 2.11.65, עמ' 1.
41. שם, 30.7.51, עמ' 1.
42. Jamieson, Kathleen Hall, *Dirty Politics: Deception, Distraction, and Democracy*. N.Y: Oxford, 1992.
43. "נסיון התנקשות בחברי הקיבוץ המאוחד בעין חרוד", על המשמר, 9.1.53.
44. על המשמר, 19.1.53: "דבר ממש"ך בסילוף פרשת עין-חרוד. העתון המתמיר להיות אובייקטיבי הגדיש גם היום את הסאה ומוסר עפ"י שליחו המיוחד תוצאות של 'חקירה' שיש בהן משום המשך קו הסילוף שכונתו להוריד את כבודם של אנשי הקיבוץ המאוחד בעין חרוד ולייצר סביבם דעת קהל".
45. על המשמר, 4.1.53, עמ' 1; דבר, 4.1.53, עמ' 1.
46. על המשמר, 22.1.53, עמ' 1; דבר, 22.1.53, עמ' 1.